

O‘TKIR RESPIRATOR VIRUSLI INFEKSIYALARDA RATSIONAL TASHXIS VA DAVOLASH TAMOYILLARI

Boymurodov Xo‘jamurod Bobomurod o‘g‘li

Alfraganus Universiteti Davolash ishi va pediatriya fakulteti,

Davolash ishi yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

O‘rinov Alisher Musirmon o‘g‘li

Ilmiy rahbar: Tibbiyot kafedra dotsenti v.b. PhD

Alfraganus University, Toshkent, O‘zbekiston

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22324643>

ANNOTATSIYA

O‘tkir respirator virusli infeksiyalar nafas yo‘llarining turli viruslar tomonidan zararlanishi natijasida rivojlanadigan va aholining barcha yosh guruhlarida keng tarqalgan yuqumli kasalliklar guruhidir. Ushbu infeksiyalar ko‘pincha mavsumiy tarzda uchrasa-da, ayrim viruslar yil davomida kasallik chaqirishi mumkin. Kasallikning klinik ko‘rinishi yengil shamollash belgilaridan tortib, og‘ir nafas yetishmovchiligi bilan kechuvchi holatlargacha farq qilishi mumkin. O‘tkir respirator virusli infeksiyalarda to‘g‘ri tashxis qo‘yish, virusli va bakterial jarayonlarni farqlash hamda dori vositalaridan oqilona foydalanish davolash samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Mazkur maqolada o‘tkir respirator virusli infeksiyalarning etiologiyasi, yuqish yo‘llari, rivojlanish mexanizmlari, asosiy klinik belgilari, tashxislash usullari, differensial tashxis, simptomatik va patogenetik davolash tamoyillari hamda profilaktik choralar yoritilgan. Shuningdek, antibiotiklardan noo‘rin foydalanishning salbiy oqibatlari, bemorni kuzatish, xavf guruhlarini aniqlash va og‘ir kechish belgilarini o‘z vaqtida aniqlash masalalariga alohida e‘tibor qaratilgan.

Kalit so‘zlar: o‘tkir respirator virusli infeksiya, virus, nafas yo‘llari, infeksiya, isitma, yo‘tal, rinit, tashxis, davolash, profilaktika.

KIRISH

O‘tkir respirator virusli infeksiyalar insonlar orasida eng ko‘p uchraydigan yuqumli kasalliklardan hisoblanadi. Ular burun bo‘shlig‘i, halqum, hiqildoq, traxeya va bronxlarning turli darajada zararlanishi bilan kechishi mumkin. Kasallikning klinik og‘irligi virus turi, bemorning yoshi, immun tizimining holati, hamroh kasalliklar va boshqa omillarga bog‘liq.

O‘tkir respirator virusli infeksiyalar turli viruslar tomonidan chaqiriladi. Ular orasida gripp viruslari, rinoviruslar, adenoviruslar, respirator-sinsitial virus va boshqa respirator viruslar mavjud. Ayrim virusli infeksiyalarning klinik belgilari bir-biriga juda o‘xshash bo‘lgani sababli faqat simptomlarga asoslanib virusning aniq turini aniqlash har doim ham mumkin emas.

Kasallik ko‘pincha yo‘tal, burun bitishi yoki burundan ajralma kelishi, tomoq og‘rig‘i, holsizlik va tana haroratining ko‘tarilishi bilan boshlanadi. Ba‘zi hollarda bosh og‘rig‘i, mushaklarda og‘riq, ishtahaning pasayishi va umumiy intoksikatsiya belgilari ham kuzatiladi.

O‘tkir respirator virusli infeksiyalarda asosiy muammolardan biri virusli kasalliklarni bakterial infeksiyalardan to‘g‘ri ajratishdir. Antibiotiklar bakteriyalarga qarshi ta‘sir ko‘rsatadi, viruslarga esa bevosita ta‘sir qilmaydi. Shu sababli antibiotiklarni shifokor ko‘rsatmasisiz qabul qilish davolash natijasini yaxshilamasdan, aksincha, dori vositalariga chidamli mikroorganizmlar shakllanishiga va nojo‘ya ta‘sirlar rivojlanishiga olib kelishi mumkin.

Shu sababli o'tkir respirator virusli infeksiyalarda ratsional tashxis va davolash yondashuvi katta amaliy ahamiyatga ega.

ASOSIY QISM

O'tkir respirator virusli infeksiyalar etiologik jihatdan turli viruslar tomonidan chaqiriladi. Ularning umumiy xususiyati nafas yo'llarining shilliq qavatiga tushib, epiteliy hujayralarida ko'payishi va mahalliy yallig'lanish jarayonini yuzaga keltirishidir.

Viruslarning asosiy yuqish yo'llaridan biri havo-tomchi va aerosol yo'li hisoblanadi. Bemor yo'talganda, aksirganda yoki gapirganda nafas yo'llaridan ajralib chiqqan zarrachalar atrof-muhitga tarqalishi mumkin. Ayrim viruslar ifloslangan qo'l va buyumlar orqali ham yuqishi mumkin.

Virus organizmga tushgach, dastlab nafas yo'llari shilliq qavatining himoya mexanizmlari bilan to'qnashadi. Mahalliy immun javob virusning ko'payishini cheklashga harakat qiladi. Biroq virus yetarli darajada ko'payganda shilliq qavatda yallig'lanish va epiteliy zararlanishi yuzaga keladi.

Yallig'lanish natijasida burun shilliq qavatida shish, burun ajralmasining ko'payishi, tomoqda og'riq va yo'tal paydo bo'ladi. Ayrim viruslarda umumiy intoksikatsiya belgilari kuchliroq namoyon bo'lishi mumkin.

O'tkir respirator virusli infeksiyalarning klinik ko'rinishi kasallik qo'zg'atuvchisiga qarab farqlanadi. Eng ko'p uchraydigan simptomlar burun bitishi, tumov, tomoq og'rig'i, yo'tal, holsizlik va isitmadir.

Ba'zi bemorlarda tana harorati biroz ko'tariladi, boshqalarida esa yuqori isitma kuzatilishi mumkin. Isitmaning darajasi kasallik og'irligini har doim ham to'liq aks ettirmaydi. Shuning uchun bemorning umumiy holati, nafas olish xususiyati va boshqa klinik belgilar ham baholanishi kerak.

Yo'tal quruq yoki balg'amli bo'lishi mumkin. Kasallikning dastlabki davrida quruq yo'tal ko'proq uchrashi, keyinchalik esa shilliq ajralmalar paydo bo'lishi mumkin. Yo'talning davomiyligi infeksiya tugaganidan keyin ham bir muddat saqlanib qolishi ehtimoli mavjud.

Burun bitishi va burundan ajralma kelishi yuqori nafas yo'llari zararlanishining asosiy belgilaridan hisoblanadi. Ayrim bemorlarda tomoq qizarishi va yutishda noqulaylik kuzatiladi.

Grippga o'xshash infeksiyalarda kasallikning boshlanishi nisbatan keskin bo'lishi, isitma, bosh og'rig'i, mushak va bo'g'imlarda og'riq hamda kuchli holsizlik kabi belgilar ustunlik qilishi mumkin.

Bolalarda o'tkir respirator virusli infeksiyalar ko'pincha kattalarga qaraganda boshqacharoq kechadi. Isitma, burun bitishi, yo'tal, ishtahaning pasayishi va uyquning buzilishi kuzatilishi mumkin. Kichik yoshdagi bolalarda suvsizlanish xavfi ham yuqoriroq bo'ladi.

Keksalar, homilador ayollar va surunkali yurak-o'pka kasalliklari bo'lgan bemorlarda respirator virusli infeksiyalar og'irroq kechishi mumkin. Shu sababli bunday bemorlar alohida nazoratni talab qiladi.

O'tkir respirator virusli infeksiyalarni tashxislashda birinchi navbatda bemorning shikoyatlari va kasallik tarixi o'rganiladi. Kasallikning qachon boshlanganligi, isitma davomiyligi, yo'talning xususiyati, bemorning atrofida kasallangan odamlar mavjudligi va avvalgi kasalliklar aniqlanadi.

Ko'pchilik yengil kechuvchi respirator virusli infeksiyalarda maxsus laborator tekshiruvlar talab qilinmasligi mumkin. Klinik belgilar va epidemiologik ma'lumotlar tashxis qo'yish uchun yetarli bo'lishi mumkin.

Biroq og'ir kechuvchi, xavf guruhiga kiruvchi yoki tashxisni aniqlashtirish zarur bo'lgan bemorlarda qo'shimcha tekshiruvlar o'tkazilishi mumkin. Virusning ayrim turlarini aniqlash uchun maxsus laborator usullar mavjud.

Umumiy qon tahlili va boshqa laborator tekshiruvlar ayrim klinik holatlarda qo'llanadi. Biroq laborator ko'rsatkichlarni alohida emas, bemorning klinik holati bilan birgalikda baholash kerak.

O'tkir respirator virusli infeksiyalarda eng muhim diagnostik vazifalardan biri bakterial asoratlarni o'z vaqtida aniqlashdir. Bakterial pnevmoniya, sinusit, otit va boshqa asoratlarning rivojlanishi mumkin.

Nafas olishning tezlashishi, nafas yetishmovchiligi, ko'krak qafasida kuchli og'riq, umumiy holatning keskin yomonlashishi, uzoq davom etuvchi yoki qayta kuchaygan isitma kabi belgilar bemorni qo'shimcha tekshirish zarurligini ko'rsatishi mumkin.

Davolashning asosiy tamoyili bemorning umumiy holatini yaxshilash, simptomlarni kamaytirish va asoratlarning oldini olishdan iborat.

Yengil kechuvchi holatlarda yetarli dam olish, suyuqlik ichish, xona havosini muntazam yangilash va bemorning umumiy holatini kuzatish muhim. Suyuqlikni yetarli qabul qilish organizmning suvsizlanish xavfini kamaytirishga yordam beradi.

Isitma bemorda sezilarli noqulaylik tug'dirsa, shifokor tavsiyasiga muvofiq isitma tushiruvchi dori vositalari qo'llanishi mumkin. Dori tanlashda bemorning yoshi, tana vazni, hamroh kasalliklari va boshqa qabul qilayotgan preparatlari hisobga olinishi zarur.

Bolalarda dori vositalarining dozasi alohida e'tibor talab qiladi. Dori dozasi bolaning yoshiga emas, ko'pincha tana vazniga mos ravishda hisoblanadi. Shu sababli ota-onalar bolaga kattalar uchun mo'ljallangan dozani o'zboshimchalik bilan bermasligi kerak.

Burun bitishida fiziologik eritmalardan foydalanish shilliq qavatni namlash va burun yo'llarining o'tkazuvchanligini yaxshilashga yordam berishi mumkin. Burun uchun qo'llanadigan boshqa preparatlar esa ko'rsatmaga muvofiq ishlatilishi kerak.

Yo'talni davolashda uning sababini va xususiyatini hisobga olish zarur. Har qanday yo'talni bir xil dori bilan davolash to'g'ri emas. Ayrim holatlarda iliq suyuqlik ichish va nam havo simptomlarni yengillashtirishga yordam beradi.

Antibiotiklar virusli infeksiyalarni davolash uchun odatda qo'llanmaydi. Ularni faqat bakterial infeksiya mavjudligi yoki yuqori ehtimoli shifokor tomonidan baholanganda buyurish kerak.

Antibiotiklarni o'zboshimchalik bilan qabul qilish ichak mikroflorasining buzilishi, allergik reaksiyalar va boshqa nojo'ya ta'sirlarga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, mikroorganizmlarning antibiotiklarga chidamliligi rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin.

Ayrim respirator virusli infeksiyalarda maxsus virusga qarshi davolash vositalari mavjud. Bunday preparatlar barcha respirator viruslarga bir xil ta'sir ko'rsatmaydi. Ularni qo'llash zarurati kasallik turi, bemorning xavf darajasi va kasallikning boshlanish vaqtiga qarab shifokor tomonidan belgilanadi.

O'tkir respirator virusli infeksiyalarda bemorning o'zini o'zi davolashi keng tarqalgan. Biroq turli dori vositalarini bir vaqtning o'zida qabul qilish xavfli bo'lishi mumkin. Ayniqsa bir

xil faol moddani o'z ichiga olgan bir nechta preparatni birgalikda qabul qilish dozani oshirib yuborishga sabab bo'lishi mumkin.

Dori vositalarini tanlashda bemorning individual xususiyatlari hisobga olinishi zarur. Homilador ayollar, emizikli ayollar, bolalar, keksalar va surunkali kasalliklarga ega bemorlarda dori vositalarini qo'llashga alohida ehtiyotkorlik bilan yondashiladi.

O'tkir respirator virusli infeksiyalarning aksariyati asoratsiz tuzaladi. Biroq ayrim holatlarda virusli infeksiya fonida bakterial yoki boshqa asoratlarning rivojlanishi mumkin.

Eng muhim asoratlardan biri pnevmoniyadir. Pnevmoniya rivojlanganda yo'tal va isitmaning kuchayishi, nafas olishning qiyinlashishi, ko'krak qafasidagi og'riq va umumiy holatning yomonlashishi kuzatilishi mumkin.

Bolalarda o'tkir respirator virusli infeksiyalar bronxiolit yoki boshqa nafas yo'llari asoratlari bilan kechishi mumkin. Bronxial astmasi bo'lgan bemorlarda esa virusli infeksiya astma simptomlarini kuchaytirishi ehtimoli mavjud.

Profilaktikada bemor bilan yaqin aloqani kamaytirish, qo'llarni muntazam yuvish, yo'tal va aksirish madaniyatiga rioya qilish, xonalarni shamollatish va kasallik alomatlari bo'lgan vaqtda boshqalarga yuqtirish xavfini kamaytirish muhim.

Ayrim respirator virusli infeksiyalarga qarshi vaksinalar mavjud. Emlash ayniqsa xavf guruhidagi shaxslarni og'ir kasallikdan himoya qilishda muhim profilaktik vosita hisoblanadi.

Sog'lom turmush tarzi ham organizmning umumiy qarshiligini saqlashda muhim. Muvozanatli ovqatlanish, yetarli uyqu, jismoniy faollik va zararli odatlardan voz kechish umumiy salomatlikka ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

MUHOKAMA

O'tkir respirator virusli infeksiyalarni davolashda asosiy muammolardan biri dori vositalarining asossiz ko'p qo'llanilishidir. Bemorlar ko'pincha bir vaqtning o'zida bir nechta isitma tushiruvchi, yo'talga qarshi, allergiyaga qarshi va boshqa preparatlarni qabul qilishlari mumkin. Bunday yondashuv har doim ham davolash samaradorligini oshirmaydi.

Ratsional davolashning asosiy tamoyili bemorga zarur bo'lgan preparatni to'g'ri tanlash va keraksiz dori vositalaridan voz kechishdir. Ayniqsa antibiotiklardan foydalanishda ehtiyotkorlik talab qilinadi.

Tashxis jarayonida bemorning klinik holatini kompleks baholash muhim. Faqat tana haroratining yuqoriligi yoki yo'talning mavjudligi kasallikning og'irligini aniqlash uchun yetarli emas. Nafas olish tezligi, umumiy holat, suyuqlik qabul qilishi va xavf guruhiga mansubligi ham hisobga olinishi kerak.

Bemorni kuzatish davolashning muhim qismidir. Agar kasallik davomida simptomlar kamayish o'rniga kuchaysa yoki yangi xavfli belgilar paydo bo'lsa, bemor qayta tibbiy ko'rikdan o'tishi zarur.

Aholining tibbiy savodxonligini oshirish ham muhim profilaktik yo'nalish hisoblanadi. Virusli infeksiyalarda antibiotiklar har doim ham kerak emasligini tushuntirish, dori vositalarini o'zboshimchalik bilan qabul qilmaslik va og'ir simptomlarda shifokorga murojaat qilish bo'yicha targ'ibot ishlarini olib borish zarur.

XULOSA

O'tkir respirator virusli infeksiyalar keng tarqalgan yuqumli kasalliklar guruhi bo'lib, ko'pchilik hollarda yengil yoki o'rtacha darajada kechadi. Shunga qaramay, ayrim bemorlarda kasallik og'ir kechishi yoki pnevmoniya va boshqa asoratlarning rivojlanishi mumkin.

Ratsional tashxis bemorning shikoyatlari, kasallik tarixi, epidemiologik ma'lumotlar va zarur hollarda laborator hamda instrumental tekshiruvlar asosida amalga oshiriladi. Virusli infeksiyani bakterial kasallikdan farqlash antibiotiklardan oqilona foydalanish uchun muhimdir.

Davolashda yetarli dam olish, suyuqlik qabul qilish, simptomlarni nazorat qilish va bemorning umumiy holatini kuzatish asosiy o'rin tutadi. Maxsus dori vositalari esa klinik ko'rsatmalarga muvofiq qo'llanishi kerak.

Antibiotiklarni shifokor tavsiyasisiz qabul qilish tavsiya etilmaydi. Ular virusli infeksiyalarda foyda bermasligi va turli nojo'ya oqibatlariga olib kelishi mumkin.

Kasallikning oldini olishda gigiyena qoidalariga rioya qilish, xonalarni shamollatish, bemor bilan yaqin aloqani cheklash, sog'lom turmush tarzini olib borish va mavjud vaksinalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Shunday qilib, o'tkir respirator virusli infeksiyalarda samarali tibbiy yordamning asosini erta va to'g'ri baholash, ratsional tashxis, asoslangan davolash, keraksiz dori vositalaridan voz kechish, xavfli belgilarni o'z vaqtida aniqlash va profilaktika tashkil etadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Axmedov A.G. Odam anatomiyasi. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.
2. Axmedov A.G. Normal fiziologiya. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti.
3. Abdullayev N.H. Patologik fiziologiya. – Toshkent: Yangi asr avlodi.
4. Eshonov O.E. Patologik anatomiya. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.
5. Mikrobiologiya, virusologiya va immunologiya. Tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun darslik. – Toshkent.
6. Yuqumli kasalliklar. Tibbiyot oliy ta'lim muassasalari uchun darslik. – Toshkent.
7. Epidemiologiya. Tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun darslik. – Toshkent.
8. Bolalar yuqumli kasalliklari. Tibbiyot oliy ta'lim muassasalari uchun o'quv qo'llanma. – Toshkent.
9. Pulmonologiya. Tibbiyot oliy ta'lim muassasalari uchun o'quv qo'llanma. – Toshkent.
10. Klinik farmakologiya. Tibbiyot oliy ta'lim muassasalari uchun darslik. – Toshkent.
11. Farmakologiya. Tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun darslik. – Toshkent.
12. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. O'tkir respirator virusli infeksiyalar va grippni tashxislash, davolash hamda profilaktika qilish bo'yicha uslubiy tavsiyalar. – Toshkent.